

บทที่ 4

บริบทของชุมชนบ้านสันเหนือ ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านสันเหนือ

“เมืองเก่าเวียงท่ากาน ปาฏิหาริย์พระนอนใหญ่ หนองสระเรียมลือนาม สาวงามสันป่าตอง” นี่คือคำขวัญอำเภอสันป่าตอง ซึ่งประกอบไปด้วย 11 ตำบล 112 หมู่บ้าน และประชากรทั้งหมด 82,000 คน 60% ของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม 30% ของประชากรมีอาชีพรับจ้าง และ 10% มีอาชีพค้าขาย และรับราชการ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นภาพพื้นที่ของอำเภอสันป่าตอง (ข้อมูลสถิติ โรงพยาบาลสันป่าตอง, 2549)

ตำบลน้ำบ่อหลวงเป็นอีกหนึ่งตำบลที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของอำเภอสันป่าตอง และในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชนในครั้งนี้ นักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน และสถานการณ์ปัญหาสาเหตุในพื้นที่ต่าง ๆ ของตำบลน้ำบ่อหลวง และพื้นที่เป้าหมายบ้านสันเหนือหมู่ที่ 10 รวมทั้งต้องการใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา และเชื่อมโยงเข้าไปสู่ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาสาเหตุในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถอธิบายข้อมูลบริบทชุมชนในภาพรวมระดับตำบล และหมู่บ้านเป้าหมาย

ตำบลน้ำบ่อหลวงเดิมขึ้นอยู่กับตำบลสันกลาง ต่อมาได้รับอนุมัติแต่งตั้งเป็นตำบลตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 โดยใช้ชื่อตำบลตามลักษณะเด่นของบ่อน้ำขนาดใหญ่ที่มีอยู่ และบ่อน้ำขนาดใหญ่นี้ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “น้ำบ่อหลวง” หลังจากนั้นจึงใช้ชื่อว่า “ตำบลน้ำบ่อหลวง” โดยมีหมู่บ้านในเขตปกครองทั้งหมด 11 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 7,307.3 ไร่ หรือประมาณ 11.69 ตารางกิโลเมตร และ นายสุทัศน์ สุทัศน์รักษ์ เป็นกำนันตำบลคนแรกจนถึง พ.ศ.2547 ได้ลาออกจากการเป็นกำนันเพื่อเข้าสู่วงการเมือง และได้ทำการเลือกตั้งกำนันคนใหม่แทนได้แก่ กำนันอินสร ไชยวัง ซึ่งอดีตเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านหนองห้าทำหน้าที่เป็นกำนันตำบลน้ำบ่อหลวงคนปัจจุบัน

บ้านสันเหนือ มีอายุการตั้งถิ่นฐานประมาณ 8 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเดิมเคยเป็นเขตพื้นที่ปกครองของหมู่บ้านจอมแจ้งหมู่ที่ 4 ซึ่งได้แยกตัวออกจากบ้านจอมแจ้งหมู่ที่ 4 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2540 และได้ประกาศเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกรกฎาคม 2540 ในอดีตหมู่บ้านนี้ชื่อว่าบ้านท่าช้าง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านสันเหนือ ประชาชนในชุมชน

ส่วนใหญ่ร้อยละ 60 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง และมีส่วนหนึ่งที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ และลูกจ้าง

4.2 ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอสันป่าตอง ระยะทางห่างจากตัวอำเภอประมาณ 8 กิโลเมตรและห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลน้ำแพร่ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากลำน้ำแม่ขนิน ไปทางทิศตะวันออก ตามแนวสันเขาที่แบ่งเขตแดน ระหว่างอำเภอสันป่าตองกับอำเภอสะเมิง ถึงสันเขาที่แบ่งเขตแดน ระหว่างอำเภอสันป่าตองกับอำเภอสะเมิง ถึงสันเขาที่แบ่งเขตแดนระหว่างอำเภอสันป่าตองและอำเภอหางดง ไปทางทิศตะวันออกตามแนวสันเขา สิ้นสุดที่กึ่งกลางลำห้วยขมุ ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านหนองหวาย หมู่ที่ 3 และบ้านกัวแลหลวง หมู่ที่ 4 ตำบล ยุหว่า โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากบริเวณที่ลำเหมืองกลางบรรจบกับลำเหมืองประดู่สามศอก และลำเหมืองเกาะไม้ต้น ไปทางทิศตะวันตก ตามลำเหมืองเกาะไม้ต้น สิ้นสุดที่จุดลำเหมืองเกาะไม้ต้นตัดกับคลองชลประทาน ระยะทางประมาณ 3.5 กิโลเมตร ออกทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลสันกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวเขตเริ่มจากกึ่งกลางลำห้วยขมุ ไปทางทิศใต้ตามถนนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ถึงลำเหมืองกลาง ไปทางทิศใต้ ตามลำเหมืองกลางสิ้นสุดที่บริเวณลำเหมืองกลางบรรจบกับลำเหมืองประดู่สามศอก และลำเหมืองเกาะไม้ต้น ระยะทางประมาณ 3.5 กิโลเมตร ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากลำเหมืองเกาะไม้ต้น บริเวณที่ลำเหมืองเกาะไม้ต้น ตัดกับคลองชลประทานไปทางทิศเหนือตามลำเหมืองเกาะไม้ต้น ถึงลำน้ำแม่ขาน ไปทางทิศเหนือตามลำน้ำแม่ขาน สิ้นสุดที่จุดที่ลำน้ำแม่ขานบรรจบกับลำน้ำแม่ขนิน ในเขตบ้านห้วยโห่ง หมู่ที่ 8 ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีภูเขาลำห้วยที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมดมีสภาพเป็นป่าไม้เบญจพรรณ และป่าแพะ ซึ่งเป็นป่าเขตลุ่มน้ำแม่ขาน - แม่วาง ในส่วนอาณาเขตพื้นที่ของหมู่บ้านสันเหนือ ทิศเหนือติดกับบ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลน้ำบ่อหลวง ทิศใต้ติดกับบ้านแพะสันใหม่ หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำบ่อหลวง ทิศตะวันออกติดกับป่าสงวนของกรมป่าไม้ ทิศตะวันตกติดกับบ้านเด่น หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านแม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ดังกล่าวนำไปสู่การเข้าใจลักษณะบริบทของพื้นที่ที่เอื้อต่อการลำเลียงสารเสพติดจากนอกชุมชนเข้าสู่ภายในชุมชนได้อย่างสะดวกง่ายดายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องด้วยสภาพของพื้นที่มีการติดต่อเชื่อมโยงการคมนาคมกับหลายพื้นที่ ที่สะดวกและไม่มีด่านตรวจจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดดังกล่าวส่วนใหญ่จะใช้เส้นทางคลอง

ชลประทานเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งยาเสพติดจากชุมชนผู้ตัวเมืองเชียงใหม่ และชุมชนใกล้เคียงดังกล่าว ซึ่งทางผู้วิจัยได้นำเสนอแผนที่ชุมชนไว้ในท้ายบทนี้

4.3 ประชากรและการปกครอง

ตารางที่ 4.1 การแบ่งการปกครองและจำนวนประชากรของตำบลน้ำบ่อหลวง

หมู่ที่	หมู่บ้าน	ครัวเรือน (หลังคา)	ประชากร (คน)	ผู้ใหญ่บ้าน
1	บ้านโรงวัว	173	593	นายอินทรวง ช้อนฝัน
2	บ้านทุ่งฟ้าฮ่าม	233	803	นายพงษ์ศักดิ์ กิตติกา
3	บ้านแพะสันใหม่	98	353	นายประพันธ์ คำลือ
4	บ้านจอมแจ้ง	126	453	นายเขียน ปันดงเขียว
5	บ้านหนองห้า	129	461	นายอินสอน ไชยวัง
6	บ้านหนองไหว	133	413	นายสุขเจริญ สุภารินทร์
7	บ้านหัวฝาย	74	256	นายสงวน จันท์தாகาศ
8	บ้านห้วยไทรง	93	230	นายดำเนิน วรรณศรี
9	บ้านต้นแก้ว	55	195	นายอนันต์ ยาวิลาศ
10	บ้านสันเหนือ	80	303	นายโสภณ ปัญญาภาศ
11	บ้านหนองหวาย	44	180	นายอำพล สุภา
	รวม	1,238	4,240	

ที่มา: รายงานข้อมูล ความจำเป็นพื้นฐาน 2 / 2546 องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากตารางที่ 4.1 พบว่า สัดส่วนของจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนของหมู่บ้านทั้งหมดในตำบลน้ำบ่อหลวง หมู่บ้านสันเหนือจัดอยู่กลุ่มหมู่บ้านระดับปานกลาง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่และความหนาแน่นของประชากรของตำบล พบว่า หมู่บ้านสันเหนือมีความหนาแน่นของประชากรในสัดส่วนที่สูง ซึ่งเป็นปัจจัยและเงื่อนไขหนึ่งในการนำไปสู่กระบวนการกระจายยาเสพติดในระดับชุมชนได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนมีเขตพื้นที่ติดต่อเชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้าน ที่มีเส้นทางการคมนาคมสะดวกในการขนส่งยาเสพติดได้อย่างสะดวก ดังปรากฏในตารางแผนที่ชุมชนท้ายบทนี้

ตารางที่ 4.2 จำนวนประชากรบ้านสันเหนือ แยกตามกลุ่มอายุ และเพศ

ช่วงอายุ	เพศชาย	เพศหญิง	จำนวนรวม	ร้อยละ
1 ปี - 10 ปี	18	18	36	11.88
10 ปี - 20 ปี	11	12	23	7.59
20 ปี - 30 ปี	27	16	43	14.19
30 ปี - 40 ปี	26	21	47	15.51
40 ปี - 50 ปี	25	29	54	17.82
50 ปี - 60 ปี	27	31	58	19.14
60 ปี - 70 ปี	9	13	22	7.26
70 ปี - 80 ปี	9	5	14	4.62
80 ปี ขึ้นไป	3	3	6	1.98
รวม	155	148	303	100.00

ที่มา: รายงานข้อมูล ความจำเป็นพื้นฐาน 2548 สถานีอนามัย ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

จากตารางที่ 4.2 ข้อมูลกลุ่มประชากรพบว่า ประชากรกลุ่มวัยทำงานจะมีสัดส่วนมากกว่าประชากรวัยเด็กและสูงอายุมากถึงร้อยละ 47.52 รองลงมา ได้แก่ กลุ่มประชากรวัยสูงอายุ มีสัดส่วนรวมกันร้อยละ 33.00 และประชากรกลุ่มวัยรุ่นและเด็กมีสัดส่วนรวมกันเพียง ร้อยละ 19.47 ซึ่งถือว่าเป็นประชากรกลุ่มน้อย แต่ก็มีความเสี่ยงสูงที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาเสพติดได้

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการศึกษาที่พบว่า มีประชากร กลุ่มวัยแรงงานส่วนหนึ่งมีการใช้ยาเสพติดและมีการชักชวนให้เข้าสู่วงจรการใช้สารเสพติดได้ง่ายขึ้น

4.4 ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าระบบความสัมพันธ์ในชุมชนเดิม ชาวบ้านในหมู่บ้านนอกจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติแล้ว การรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเกิดจากชาวบ้านก่อตั้งขึ้นมาเอง อาทิเช่น การรวมตัวของกลุ่มชานา ชาวสวน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นต้น การรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขความขัดแย้ง หรือรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมของคนในชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคล/กลุ่มในชุมชน คือ การทำตามแบบแผนของวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่เหมือนกันและเป็นไม่อย่างเรียบง่ายตามที่ได้กล่าวมา แล้วทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น เพราะต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยไม่มีสิ่งตอบแทนแลกเปลี่ยน โดยมีคำพูดที่ใช้เป็นหลักการสอนว่า “เป็งปะอาศัย เป็งปีเป็งน้อง” (หมายความว่า การพึ่งพาอาศัยกันในแบบพี่น้อง)

เมื่อเวลาผ่านไป การรวมกลุ่มของชาวบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ มาเป็นกลุ่มที่เป็นทางการ คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามาจัดตั้ง คือ กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์กลุ่ม และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะเพื่อการผลิตบ้านสันเหนือ กลุ่มชาวสวนลำไย กลุ่มชาวบ้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานโรงงาน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีลักษณะการรวมกลุ่มเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม มีการพึ่งพาอาศัยกันโดยใช้ประโยชน์เป็นตัวเชื่อมโยง บางครั้งทำให้เกิดเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์ กับฝ่ายหนึ่งเอาเปรียบได้รับประโยชน์ หรือมีการเชื่อมโยงในระหว่างกลุ่มด้วยการทำกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นการขัดแย้งในเรื่องการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม แนวคิดไม่ตรงกันโดยเฉพาะประเด็นเรื่องยาเสพติด ผู้ปกครองจัดกลุ่มสนทนากับปัญหาเสพติดกับกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้ง และระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4.4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับองค์กรภาครัฐ

องค์กรภาครัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านสันเหนือมีเพียงไม่กี่หน่วยงาน เช่น ปกครองอำเภอเกี่ยวกับการทะเบียนราษฎร สถานีอนามัยประจำตำบลน้ำป่อหลวง ซึ่งความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะของการใช้สิทธิประโยชน์ของชาวบ้าน ตามกฎหมายสิทธิขั้นพื้นฐาน และการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการดำรงชีพเท่านั้น เพราะหมู่บ้านสันเหนือ เป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ ประชากรมีไม่มาก เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ ผู้ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือชาวบ้านมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่บ้าน

ซึ่งต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม หรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐแทนชาวบ้าน

ปัจจุบันความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐ เกิดการตั้งกฎกติกา ที่เป็นทางการมากกว่า เช่น การประชาคมหมู่บ้านเกี่ยวกับโครงการ การบังคับใช้กฎหมายทางด้านภาษีรายได้ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านจะไม่ร่วมเพราะไม่เห็นความจำเป็นใดที่ต้องพึ่งพาอาศัยภาครัฐมากนัก ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้ให้ความสนใจกิจกรรมทางด้านความสะดวกสบาย หรือด้านการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัตถุ เช่น การสร้างถนนหรือการทำให้ชาวบ้านเกิดรายได้ ตัวอย่างเช่น นโยบายจากจังหวัดให้มีการก่อตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าประจำหมู่บ้าน

จากที่กล่าวมาแล้วว่าก่อนหน้าที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสภาคำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ถ้าหน่วยงานรัฐต้องการประชุมชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้เรียกประชุมลูกบ้าน (หมายถึงชาวบ้าน) เมื่อเปลี่ยนเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง หมู่บ้านสันเหนือ อ.บ.ต. จำนวน 2 คน เมื่อหน่วยงานรัฐต้องการให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมสมาชิก อ.บ.ต. เป็นผู้เข้าประชุมแทนหลังจากนั้นก็ประกาศเสียงตามสายของหมู่บ้านให้ชาวบ้านรับทราบ ทำให้บทบาทของผู้ใหญ่บ้านลดลง

จึงเห็นได้ว่าปัจจุบันกิจกรรมของหน่วยงานจะผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง และมีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะกับ อ.บ.ต. คือการสนับสนุนกิจกรรมเด็กและเยาวชน ความขัดแย้งสมาชิก อ.บ.ต. รุ่นเก่ากับรุ่นใหม่และผู้นำหมู่บ้าน เป็นต้น

4.4.2 ความสัมพันธ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ กับคนภายนอกชุมชน

เดิมความสัมพันธ์ทางเครือญาติทางสายเลือดและการโยกย้ายถิ่นฐานโดยการแต่งงาน ระบบความสัมพันธ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับภายนอกชุมชน ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในลักษณะของการไปมาหาสู่กันโดยเฉพาะงานบุญ งานประเพณี ซึ่งภาษาท้องถิ่นเรียกว่า กินยอม ตอมม่วน (หมายถึงการร่วมกันทำบุญ) เช่น งานदानก้วยสลาก งานปอยหลวง เป็นต้น

ความสัมพันธ์อีกอย่างหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือแลกเปลี่ยนแรงงานกันในการประกอบอาชีพ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีการทำนา ทำสวน มีการเอามือเอาริ้ว แลกเปลี่ยนระหว่างชาวบ้านในหมู่บ้าน การแบ่งหน้าที่เกี่ยวกับการจัดสรรปันน้ำจากลำเหมือง ของผู้ใช้น้ำอาทิเช่นแก่เหมือง แก่ฝาย เป็นต้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันทางอาชีพ การพึ่งพาอาศัยกันโดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ปัจจุบันงานประเพณีที่เคยไปมาหาสู่กันเริ่มลดน้อยลง การทำบุญร่วมกันจะทำเฉพาะคนสนิทเครือญาติเท่านั้น ความสัมพันธ์เริ่มห่างเหิน การประกอบอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปมีการทำการเกษตรน้อยลง และกลุ่มเยาวชน และคนวัยแรงงานออกไปรับจ้าง

นอกพื้นที่มากขึ้น ระบบเมืองฝ่ายมีบทบาทน้อยลง แต่ขณะเดียวกันระบบชลประทานได้เข้ามามีบทบาทแทนระบบเมืองฝ่ายเดิม ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ในแง่ของการมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่าระบบความสัมพันธ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านภายในและภายนอก เป็นความสัมพันธ์ 3 ลักษณะดังนี้

1. ความสัมพันธ์เชิงระบบเครือข่าย
2. ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วมกัน
3. ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากผลประโยชน์ร่วมกัน

ความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้นที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับกลุ่มนายจ้าง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม องค์กร หรือความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการจัดการกับปัญหาเสพติดในชุมชน

4.5 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีรูปแบบเดียวกันกับคนในภาคเหนือทั่วไป คือ มีวัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย ภาษาพูด ประเพณีต่างๆ เป็นอย่างเดียวกัน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นภาพของการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน ดังนี้

4.5.1 ประเพณีตานก๋วยสลาก

หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประเพณีทำบุญสลากภัต ประเพณีนี้ปฏิบัติกันในเดือน 12 เป็ง (เดือนของทางเหนือ) ตรงกับเดือนพฤศจิกายน ของไทย ชาวบ้านปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี เพราะมีความเชื่อว่าเมื่ออยู่ดีมีสุขแล้ว ก็ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษของตน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของตนในอนาคต และตนเองได้รับเมื่อตายไปแล้ว พิธีกรรมนี้ทำกัน 2 วัน คือ วันแตงดา และวันตานก๋วยสลาก อีก 1 วัน

จากพิธีดังกล่าวข้างต้น ได้พบว่า ถึงแม้จะเป็นเพียงงานบุญทางศาสนาแต่ก็ยังเกิดความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ระหว่างกลุ่มวัยรุ่นด้วยกันในวันแตงดา กล่าวคือ วัยรุ่น หนุ่มสาว ทั้งในและนอกหมู่บ้านมาร่วมงานกับชาวบ้านในวันแตงดา เจ้าภาพได้จัดเตรียมต้อนรับด้วยอาหาร ของมีนเมา เครื่องดื่ม มีการร้องรำทำเพลงเป็นที่สนุกสนาน จนบางครั้งเกิดการกระทบกระทั่ง ทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายกัน ความขัดแย้งในเรื่องนี้ จึงเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนกันเอง โดยมีสาเหตุมาจากการจัดงานประเพณีของหมู่บ้าน และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มพัฒนาสตรีในเรื่องการทำกิจกรรมส่วนร่วมของหมู่บ้าน

4.5.2 ประเพณีสงกรานต์

ที่จริงเป็นประเพณีของคนทุกภาคในประเทศไทย ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแต่สำหรับของทางภาคเหนือประเพณีสงกรานต์นี้มีกิจกรรมแตกต่างไปจากภาคอื่นคือภาคเหนือ เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน ซึ่งตรงกับประเพณีสงกรานต์ของภาคอื่นๆ ในวันที่ชาวบ้านจะทำความสะอาดบ้านเรือนของตนเอง เพราะมีความเชื่อว่าสามารถปัดเป่าความชั่วร้ายให้ออกไปจากบ้านได้ และได้รับแต่โชคดีตลอดทั้งปี นับเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวภาคเหนือที่ภาคอื่นๆ ไม่มี ผลที่ได้จากพิธีกรรมทำให้ชาวบ้านที่กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ โดยเฉพาะคนที่ไปอยู่ห่างไกลได้กลับมารวมตัวกัน พบปะพูดคุยกัน สอบถามไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ ทำให้เกิดความอบอุ่นในครอบครัวและการรวมตัวของชาวบ้าน ก็ทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคี เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความรักกันอีกทางหนึ่ง หลังจากที่ชาวบ้านได้ห่างเหินกันมานานตลอดปี

อาจกล่าวได้ว่า คนโบราณได้คิดกลวิธีทำให้ชุมชน ไม่ให้เกิดการแตกแยก ทำให้คนที่ผิดใจกลับมาคืนดีกันอีกครั้งหนึ่งในวันนี้ความขัดแย้งต่างๆ สามารถคลายความรุนแรงลง

4.5.3 วันลอยกระทง

ตรงกับเดือนยี่เป็ง (เดือนทางเหนือ) และตรงกับเดือนพฤศจิกายนของไทย เป็นประเพณีที่ทุกคนทุกภาคของประเทศไทยจัดกิจกรรมนี้พร้อมกัน เช่นเดียวกับวันสงกรานต์ ในวันนี้จะกล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสันเหนือเท่านั้น ประเพณีลอยกระทง ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนมาถึงปัจจุบันภายใต้ความเชื่อว่าตลอดปีที่ผ่านมา ชาวบ้านได้ทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม หรือเป็นการลบหลู่ต่อแม่น้ำ ชาวบ้านนิยมเรียกว่า “พระแม่คงคา” ประเพณีในวันนี้และถือเป็นโอกาสจัดขึ้นเพื่อขอขมาลาโทษต่อแม่น้ำคงคา ในช่วงเช้าชาวบ้านก็จะพากันไปทำบุญที่วัดเหมือนกับประเพณีอื่นๆ ช่วงกลางคืนก็จะนำกระทงที่ตกแต่งอย่างสวยงาม ใส่ดอกไม้ ธูปเทียนลงไปลอยกระทงแล้วนำไปที่แม่น้ำลำธาร ก่อนที่จะนำกระทงลอยในแม่น้ำ

หลายปีที่ผ่านมา งานลอยกระทงในหมู่บ้านเริ่มเงียบเหงา ผู้คนมาร่วมงานบางตา สาเหตุเพราะหนุ่มสาว หรือคนวัยทำงานได้ชักชวนกันออกไปเที่ยวงานลอยกระทงนอกหมู่บ้านที่จัดงานเหมือนกันและพร้อมกัน ทั้งในตัวอำเภอ และเชียงใหม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านจึงเกิดความคิดว่าน่าจะจัดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา เพื่อดึงดูดให้ชาวบ้านเที่ยวในหมู่บ้านของตนเองให้มากที่สุด ได้เสนอแนวคิดว่าจะจัดการแข่งขัน ประกวดข้มประตูป้า หมู่บ้าน โดยใช้เหตุผลว่า คนหนุ่มสาวที่ออกไปเที่ยวนานที่อื่น ส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะซึ่งมักเกิดอุบัติเหตุจนล้มตายบ่อยครั้ง ตลอดจนพ่อแม่ของวัยรุ่นในหมู่บ้านมักจะห้ามปรามไม่ให้ไปเที่ยวนอกหมู่บ้าน บางครั้งเกิดการทะเลาะวิวาทกันภายในครอบครัว

ความเชื่อเป็นเรื่องที่ชาวบ้านมองว่าเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่าจึงยอมรับไว้ในความเชื่อของตน จากการศึกษาจึงได้พบว่า ชาวบ้านมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอยู่หลายรูปแบบ เป็นความเชื่อที่ไม่ต้องการหลักฐานหรือเหตุผล โดยชาวบ้านมีความเชื่อสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีการสืบทอดความเชื่อมาจนถึงปัจจุบัน

4.5.4 พิธีกรรมเซ่นไหว้ผีเสื้อบ้าน

เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ เชื่อว่าการเซ่นไหว้ผีเสื้อบ้านจะทำให้ทุกคนในหมู่บ้านมีความสงบร่มเย็น ไม่เจ็บป่วย ทำมาค้าขายดี นอกจากคนในหมู่บ้านที่ทำพิธีจะได้รับสิ่งที่ดีๆ ดังกล่าว แล้วบุตรหลานที่ออกไปอยู่ห่างไกล ก็จะได้รับผลดีจากพิธีกรรมนี้ด้วย

การเซ่นไหว้ผีเสื้อบ้าน นิยมทำกันในเดือนเก้าเป็ง (เดือนทางเหนือ) ตรงกับเดือนกรกฎาคม ของไทย ชาวบ้านปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี

จากสถานการณ์ที่มีคนร่วมพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีเสื้อบ้านลดน้อยลงทุกที ทำให้คนเฒ่าคนแก่ เกิดความหวังใจ เกรงว่าพิธีนี้เวลานานไปจะเลือนหายไป

4.5.5 พิธีกรรมเซ่นไหว้ผีปู้ย่า

เกิดจากความเชื่อว่า ผีปู้ย่าเป็นผีบรรพบุรุษของทุกคนรอบครัว คอยปกป้องรักษาทุกคนให้ร่มเย็นเป็นสุข ปกติแล้วจะทำกันเป็นประจำทุกปีแล้วแต่จะกำหนดกันเองภายในครอบครัว เป็นพิธีกรรมที่ทำเฉพาะในครอบครัว หรือกลุ่มญาติพี่น้องผีเดียวกันเท่านั้น โดยสมาชิกในครอบครัวได้มอบหมายให้ผู้อาวุโสสูงสุดในครอบครัวเป็นผู้กำหนดเวลาในการทำพิธี หรืออาจทำพิธีนี้เป็นพิเศษในโอกาสต่างๆ เช่น คนในครอบครัวกระทำผี กระทำผีในเรื่องซู้สาว มีคนเจ็บป่วยภายในบ้าน เครื่องใช้ที่เตรียมไว้ในการเซ่นสังเวศคล้ายๆ กับพิธีกรรมเซ่นไหว้ผีเสื้อบ้าน แตกต่างกันบ้างแต่ก็ไม่มากนัก แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้มีสองอย่างคือ ไก่ กับ เหล้า พิธีกรรมนี้ทำขึ้นภายใต้ความเชื่อที่ว่า หลังจากเซ่นสังเวศผีปู้ย่าแล้วการกระทำผิดต่างๆ ก็ลดน้อยลงเบาบางลง คนป่วยจะหายเจ็บหายไข้ หรือผีปู้ย่าได้ยกโทษให้ต่อเมื่อกระทำผิดแล้วทำพิธีกรรมเซ่นไหว้ อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าคนรุ่นใหม่จะไม่เชื่อคล้อยตามคนรุ่นเก่า ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านความคิดก็ตาม แต่ก็มิได้คัดค้านหรือต่อต้านสร้างความเดือดร้อนต่อความเชื่อที่คนอีกกลุ่มหนึ่งยังกระทำกันอยู่ ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นความขัดแย้งทางความคิด ความเชื่อเท่านั้น ไม่ปรากฏการปะทะได้แย้งหรือทำลายล้างกันแต่อย่างใด

4.5.6 งานศพ

แต่เดิมเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวตายลง ชาวบ้านจะจัดงานศพอย่างเรียบง่ายภายในเวลา 2-3 วัน งานก็จะเสร็จสิ้น ค่าใช้จ่ายมีไม่มากนัก เมื่อหลายปีที่ผ่านมาการจัดงานศพได้เปลี่ยนแปลงไป และผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะทางการเงินและจะต้องแสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคมสูง หรือเป็นผู้มีหน้ามีตาในหมู่บ้าน บุคคลกลุ่มนี้จัดงานศพให้กับญาติของตนเองอย่างใหญ่โต บางงานจัดงาน 5-7 วัน เจ้าภาพเชิญแขกมาร่วมงานศพมาก ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจัย และของถวายพระต้องมีราคาแพง มีการเตรียมอาหาร เครื่องดื่มเพื่อรับรองผู้มาร่วมงานศพ แม้ว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง หรือต้องกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในงานก็ตาม

กล่าวโดยสรุป ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ เป็นโครงสร้างทางสังคมที่ปรากฏออกมาในรูปแบบแผนการดำเนินชีวิต บางเรื่องเป็นอุบายที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมคนในสังคมให้อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข บางเรื่องเป็นการสืบทอดความเชื่อที่มองไม่เห็น บางเรื่องเป็นสัญลักษณ์ส่องสถานภาพทางสังคม จากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในสังคม และควรธำรงไว้สืบไป แต่มีบางส่วนที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหลายๆ รูปแบบ ตั้งแต่การโต้แย้ง และคัดค้านระหว่างกลุ่มที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็สามารถควบคุมและยุติลงได้ โดยอาศัยโครงสร้างทางสังคมมาควบคุมของมันเอง ซึ่งจะได้กล่าวในการรายงานผลการศึกษาดอนต่อไป

4.6 กลุ่มและคณะกรรมการของชุมชน

หมู่บ้านสันเหนือ เป็นการรวบรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกกลุ่มใช้ความสัมพันธ์ในลักษณะญาติพี่น้อง และผู้อยู่ร่วมอาศัยในชุมชนเดียวกันตลอดจนการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

4.6.1 กลุ่มอาชีพทำนา ทำสวน

การรวมตัวของกลุ่มเป็นการรวมตัว เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ เพราะต้องการพึ่งพาอาศัยกัน ต่างคนต่างรู้จักหน้าที่ ไม่ต้องมีกฎเกณฑ์ กติกาบังคับ การเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนปัญหาเด็กและเยาวชนในขณะที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวมีความไว้นื้อเชื่อใจที่จะนำปัญหาของลูกหลานตนเองมาพูดคุย ปรึกษาหารือกัน ตลอดจนการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4.6.2 กลุ่มพ่อบ้าน

มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้านในลักษณะงานหนัก งานแบกหาม โดยมีการแบ่งปัดพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อช่วยกันสอดส่องดูแลเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด อีกทั้งดูแลเรื่องความปลอดภัยของชุมชน หรือถ้าชุมชนมีกิจกรรมต่างๆ เช่น งานศพ งานบุญ ประเพณีต่างๆ กลุ่มพ่อบ้านจะมีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการด้านสถานที่ เครื่องเสียง และอำนวยความสะดวกให้กลุ่มอื่นในการทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน

4.6.3 กลุ่มหนุ่มสาว

ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน กลุ่มหนุ่มสาวจะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันโดยมีการเลือกตั้งกันเองในระหว่างสมาชิก กิจกรรมที่ร่วมกันส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของงานบุญทั้งในและนอกหมู่บ้าน เช่น ในงานทอดกฐิน ทอดผ้าป่าสามัคคี หรืองานอื่น ๆ กลุ่มหนุ่มสาวจะมีบทบาทรับผิดชอบด้านกิจกรรมบันเทิง ยกเว้นสมาชิกกลุ่มบางคนที่มีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดจะไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มในการมอบหมายภารกิจหลักในกิจกรรม เพราะเกรงว่าจะไม่สามารถรับผิดชอบหรือจัดการภาระที่รับมอบหมายให้ได้

4.6.4 กลุ่มสตรีแม่บ้าน

เป็นการรวมตัวของสตรีแม่บ้านในหมู่บ้านสันเหนือ สมาชิกส่วนมากจะมีอายุในวัยกลางคน เดิมทีมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมในชุมชนเป็นหลัก เช่น การจัดเตรียมอาหาร เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น ลักษณะการรวมตัวจะเป็นไปด้วยความสมัครใจ ใครงว่างงานจากกิจวัตรประจำวัน ก็เข้าร่วมกลุ่มได้ทันที แต่ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์ต่อตนเอง และกลุ่มสมาชิก บางกลุ่มก็เกิดขึ้นเพื่อเสนอตอบนโยบายภาครัฐที่เข้ามา บางกลุ่มเกิดขึ้นโดยมีการบริหารจัดการ กลุ่มที่ไม่ชัดเจนขาดความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม บางครั้งได้นำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชน ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มไม่สำเร็จ

4.6.5 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่มีสมาชิกล้มตาย กลุ่มนี้เป็นการรวมกลุ่มที่ใหญ่มาก มีทั้งกลุ่มชาวบ้านหมู่สันเหนือ และหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นสมาชิกร่วมกันวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มเป็นแบบเดียวกันกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาเหมือนกัน คือเพื่อระดมทุนไปช่วยเหลือการจัดงานศพ การจัดตั้งกลุ่มได้มีการตั้งกฎระเบียบว่าเมื่อสมาชิกคนใด

คนหนึ่งเสียชีวิต สมาชิกคนอื่นๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องจ่ายเงินครอบครัวละ 100 บาท/ ต่อศพ ไม่ว่าครอบครัวนั้นจะมีกี่คนก็ตามและรวบรวมเงินที่ระดมได้ไปมอบให้แก่เจ้าภาพงาน ที่สำคัญหลังจากที่สถานการณ์ปัญหาเสพติด ในชุมชนเกิดความรุนแรงทางผู้นำชุมชนและคณะกรรมการมีแนวคิดที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวโดยการตัดออกจากสมาชิกภาพนิกศพของหมู่บ้าน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำเสนอในกิจกรรมเวทีวิเคราะห์ปัญหาเสพติดอย่างมีส่วนร่วม แต่ทางชุมชนคิดว่าการกระทำดังกล่าวเกิดความไม่เป็นธรรมกับสมาชิก คนอื่นในครอบครัวจึงไม่สามารถสนองตอบแนวคิดนั้นได้

4.7 ลักษณะปัญหาของชุมชน

สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ข้อมูลบริบทชุมชน จากผู้นำชุมชนตัวแทนชุมชนและหน่วยงานของภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ข้อมูลของสถานีนามัย โรงเรียน อบต. พัฒนาชุมชน โดยการพูดคุยสอบถามปัญหากับกลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชนที่หลากหลาย พบว่าสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเสพติดออกเป็น 4 ระดับคือ ระดับความรุนแรงมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และไม่มีความรุนแรง รายละเอียดดังต่อไปนี้

4.7.1 ระดับความรุนแรงมาก

จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านที่มีความรุนแรงของปัญหาเสพติดได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านหนองห้า และหมู่ที่ 6 บ้านหนองไหว กลุ่มเป้าหมายที่มีการเสพมากที่สุดคือ เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 13 – 25 ปีมีการเสพกันมากและยาเสพติดที่มีการแพร่ระบาดมากที่สุดคือ “ยาบ้า” ซึ่งสาเหตุที่มีการเสพกันมากเพราะในชุมชนมีการค้าการขายและเสพกันมาก เด็กและเยาวชนอยากลอง การจับกุมไม่เด็ดขาด การซื้อขายทำได้ง่าย การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่จริงจัง ตลอดจนความเกรงกลัวในกลุ่มผู้ชายที่มีอิทธิพลและแหล่งมั่วสุมในชุมชนมีมากเอื้อต่อการเสพ เช่น บ้านร้าง ชายป่า ใต้สะพานเกอร์ บ่อนพนันในชุมชน รวมถึงผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชนโดยการเสพและการขายจึงทำให้เด็กและเยาวชน เลียนแบบได้ง่าย ดังคำพูดของคนในชุมชนบางท่านกล่าวว่า “พ่อแม่มันค้ำมันขาย แล้วมันก็กินฮื้อลูกมันหัน ดึงวันๆ ยะหยิงลูกมันจะบ่ติดยา” (พ่อแม่ค้าขายยาเสพติดและเสพให้ลูกเห็นทุกวัน ไม่แปลกหรอกที่ลูกเขาจะเสพยาเสพติดเหมือนพ่อแม่) หรือ “ฮื้อหมคว่าแหล่งค้าแหล่งขายมันมีดีไหนด แต่บ่ออยากฮื้อบ่ขายค้ำมันบ่ป็นหา” (รับรู้ถึงแหล่งค้าแหล่งเสพยาเสพติดในชุมชนแต่ไม่อยากจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวเท่านั้นเองเพราะไม่อยากให้มีปัญหา) หรือการสะท้อนความรู้สึกของเยาวชนในชุมชนบางคนกล่าวว่า “ถ้าบ่เสพยาด้วยกันเปื้อนมันก็จะบ่ฮื้อ

คบด้วย” (ถ้าไม่เสพยาเสพติดด้วยกันเพื่อนจะไม่คบด้วย) หรือจากการสะท้อนความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนหลายๆ หมู่บ้านในตำบลน้ำบ่อหลวง เช่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 พูดว่า “หมู่ 5 มีก้านแพร์กั้นนักร้องมีคนขายนักร้อง” (หมู่ที่ 5 มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดและมีผู้ขายยาเสพติดกันมาก) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 พูดว่า “มีคนในหมู่ 6 เป็นคนเอามาขาย”(มีคนในหมู่ที่ 6 นำยาเสพติดมาขาย) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 พูดว่า “มีก้านเสฟกั้นนักร้อง ละก้อบ่อหลวงหมู่ 5 เป็นก้อได้รายงานสถานการณ์ ยาเสพติดของหมู่บ้านเป็นว่ารุนแรง” (มีการเสฟและขายกันมากและผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ได้รายงานว่าสถานการณ์ยาเสพติดของหมู่บ้านเขารุนแรง) แม่สร้อยทองพูดว่า “เวลาไปแอ้วบ้านคนรู้จักดีหมู่ 5 ผู้ปกครองของละอ้อนก้อมาปรึกษาว่าจะเยี่ยะอย่างใดกับลูกดิ๊กแล้วเขาชวนกันไปใช้ยาเสพติด” (เวลาไปเที่ยวบ้านคนที่รู้จักในหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ผู้ปกครองของเด็กมักจะมาปรึกษาว่าจะทำอย่างไรดีกับลูกเพราะกลัวเขาจะชวนกันไปเสพยาเสพติด) จากความคิดเห็นของผู้นำและแกนนำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหาเสพติดในพื้นที่ หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 อีกประการหนึ่งที่มีการแพร่ระบาดมาก เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติดจากอำเภอแม่วาง อำเภอสะเมิง และอำเภอแม่สะเรียงเข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรงจะรุนแรงมากในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเมื่อก่อนกลุ่มเป้าหมายที่มีการเสฟคือ ผู้ใช้แรงงาน กรรมกร และพ่อบ้านเพื่อให้ขยันทำงานและมีพลังมากไม่ทำให้เห็นคเหนื่อยง่าย พอมายุคปัจจุบันได้มีการแพร่ระบาดมากในกลุ่มเด็กและเยาวชนแทน

4.7.2 ระดับปานกลาง

ในตำบลน้ำบ่อหลวงมี 6 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งฟ้าฮ่าม หมู่ที่ 8 บ้านหัวโข้ง หมู่ที่ 7 บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 4 บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 บ้านโรงวัว และบ้านสันเหนือ ซึ่งสถานการณ์ในอดีตที่ผ่านมาไม่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดแต่พอประมาณ 2 - 3 ปีที่ผ่านมาสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเสพติดได้แพร่ระบาดมากขึ้นในกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง 13 - 18 ปี โดยเริ่มจากวัยรุ่นภายนอกชุมชนเป็นผู้นำมาแพร่ระบาดในชุมชน สาเหตุที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดคือ คบเพื่อนวัยรุ่น การยากลงและมีคนในเครื่องแบบให้การสนับสนุนในเรื่องการค้าการขายยาเสพติดด้วย นอกจากนั้นในชุมชนมีผู้ค้าขายรายย่อย ซึ่งสะดวกในการซื้อขายตลอดจนแหล่งเสฟ และสภาพแวดล้อมของชุมชนเอื้อต่อการเสฟ เช่น ชายป่า ศาลาหน้าวัด ในป่าช้า กระท่อม ปลายนา ซึ่งปัจจุบันได้มีการสอดส่องดูแลจากผู้นำชุมชนกลุ่มดังกล่าวจึงได้มีการสลายกลุ่มและหันไปใช้สนามกีฬาตอนเย็นหลังเลิกเล่นกีฬาที่เสฟกัน บางคนก็เสฟในบ้านเพื่อไม่ยอมให้ผู้อื่นรับรู้และสมาชิกในชุมชนบางคนสะท้อนให้เห็นภาพว่า การจับกุมของภาครัฐไม่เข้มงวดและจริงจัง เช่น

“คนขายยาคนเสพยาเข้าจะไปกลัวอะไรพอจับได้แล้วก็ถูกปล่อยตัวออกมา” ทำให้คนเสพและคนขายไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายและคนในชุมชนไม่รู้จะทำอย่างไรกับปัญหานี้

4.7.3 ระดับน้อย

ในตำบลน้ำบ่อหลวงมีอยู่ 2 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านพะสน์ใหม่ หมู่ที่ 11 บ้านหนองหวาย สถานการณ์ปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านดังกล่าวไม่รุนแรง เพราะเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและประชากรเด็กและเยาวชนมีน้อย การแพร่ระบาดจะเกิดกับเด็กและเยาวชนที่เรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษาและวัยทำงานที่นำมาเผยแพร่ในหมู่บ้านไม่กี่ราย ส่วนใหญ่จะเป็นการทดลองเสพและบางรายเกิดจากปัญหาครอบครัว จากการคบเพื่อน การอยากรู้อยากลองของกลุ่มเด็กและเยาวชนด้วยกัน ซึ่งอนาคตอาจมีการแพร่ระบาดมากขึ้นก็ได้ เพราะชุมชนดังกล่าวใกล้กับชุมชนที่มีการค้าการขายและเสพยาบ้ากันมาก ซึ่งทางผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหานี้มากและคิดหาแนวทางป้องกันปัญหาก่อนที่สถานการณ์จะรุนแรงมากขึ้นกว่านี้

4.7.4 ระดับไม่มีความรุนแรง

ในพื้นที่ตำบลน้ำบ่อหลวงมี 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 9 บ้านต้นแก้ว สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในชุมชนปัจจุบันยังไม่เป็นปัญหาเพราะเป็นชุมชนขนาดเล็กจำนวนประชากรมีน้อย ประกอบกับเด็กและเยาวชนมีจำนวนน้อย สามารถดูแลกันได้ตลอดจนในชุมชนไม่มีแหล่งค้าแหล่งขายและผู้เสพในชุมชนไม่มีจึงทำให้ปัญหานี้หมดไป (ไชยมงคล จันทรดา, 2546)

สภาพปัญหาของชุมชนในตำบลน้ำบ่อหลวงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในตำบลน้ำบ่อหลวง ซึ่งขอบเขตของการสรุปสภาพปัญหาของชุมชนจะกล่าวถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ป่า และเศรษฐกิจของชุมชนเกี่ยวกับด้านอาชีพและสังคมที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา และปัญหายาเสพติด โดยได้เสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ทรัพยากร และสภาพปัญหาของชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวง

ประเด็น	สภาพปัญหาของชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวง
1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> ● ลักษณะเป็นที่ราบและเป็นเขาเป็นดินเหนียวปนลูกรัง ไม่ค่อยเหมาะสมกับการเกษตร
1.1 ที่ดิน	<ul style="list-style-type: none"> ● ชาวบ้านประมาณ 30 % เท่านั้นที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ● มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อการทำนาและสวนลำไยเป็นหลัก ● ชาวบ้านได้มีการขายที่ดินในช่วงเศรษฐกิจขยายตัวอย่างมาก (พ.ศ. 2533 –2536) ส่งผลทำให้ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองและเช่าที่ดินทำกิน บางส่วนต้องมีอาชีพรับจ้างแทนอาชีพเดิม ● ดินมีปัญหาเรื่องเสื่อมคุณภาพและการใช้สารเคมีบนหน้าดินมากเกินไป
1.2 น้ำ	<ul style="list-style-type: none"> ● น้ำเพื่อการเกษตรแหล่งที่สำคัญคือห้วยขาน แต่ปัจจุบันทรัพยากรน้ำลดลงและแห้งลงมาก ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ● ประชาชนส่วนใหญ่ขาดน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค ต้องอาศัยจากบ่อน้ำ ประปาหมู่บ้าน และบ่อบาดาล ● แหล่งน้ำค้ำน้ำใช้มีน้อยไม่พอต่อความต้องการ
1.3 ป่าไม้	<ul style="list-style-type: none"> ● ในอดีตชาวบ้านบางส่วนอาศัยไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับครัวเรือน ปัจจุบันใช้ประโยชน์ได้เฉพาะการเก็บหาของป่าและใบตองเท่านั้น ● สภาพป่าไม้เริ่มมีความเสื่อมโทรมและถูกทำลายมากขึ้น

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัญหาของชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวง
2. ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ● ประชาชนในตำบลน้ำบ่อหลวง มีอาชีพหลักด้านการเกษตรและรับจ้าง แต่ในปัจจุบันแนวโน้มจะเปลี่ยนไปเป็นอาชีพด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดการเลิกจ้างงานเพิ่มขึ้น ทำให้อาชีพรับจ้างต้องเลิกไปและหันมาประกอบอาชีพการเกษตรหรือไปรับจ้างควบคู่กันไปซึ่งคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 68 % อาชีพรับจ้างอย่างเดียว 30 % อาชีพค้าขายอย่างเดียวและอื่น ๆ 2 % (ข้อมูลจากแผนพัฒนาตำบลปี 2543) ส่งผลให้ชาวบ้านที่ทำการเกษตรต้องประสบกับภาวะการเป็นหนี้โดยการกู้ยืมเงินจาก ธกส. และสหกรณ์การเกษตร เพื่อนำมาลงทุนในการเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ● ปัญหาการผลิตทางเกษตรผลผลิตตกต่ำ การตลาดขาดตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร การรวมตัวของเกษตรกรยังมีน้อยส่งผลทำให้ไม่มีอำนาจในการต่อรองกับนายทุนในเรื่องของราคาของผลผลิตส่งผลทำให้รายได้ลดลง ● ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าสงวน ● มีเพียง 2 บ้านเท่านั้น คือบ้าน โรงวัวและจอมแจ้งที่มีที่ทำกินเป็นของตนเองมาก ● รายได้หลักอยู่ที่การรับจ้างทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนมีที่ดินทำกินน้อย รายได้แรงงานเฉลี่ย 100-150 บาทต่อวันขึ้นอยู่กับลักษณะของงานและนายจ้าง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัญหาของชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวง
<p>3. ด้านสังคม</p> <p>3.1 การศึกษาและบริการด้านสุขภาพ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เด็กได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึงแต่เด็กที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมีมัธยมศึกษาปีที่ 3 บางส่วนไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อทั้งนี้เพราะผู้ปกครองไม่มีเงินเป็นค่าเล่าเรียน และเด็กบางส่วนไม่มีความสนใจที่จะเรียน ● ประชาชนยังมีความรู้ความเข้าใจด้านการดูแลสุขภาพอนามัยน้อย ● สถานที่ให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพอนามัยมีจำนวนน้อย ● ร่วมกับผู้นำ พบว่าผู้นำชุมชนยังเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา มากกว่าการพัฒนาทางการศึกษา หรือปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ● ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชนอยู่ในเกณฑ์ภาคบังคับ
<p>4. ยาเสพติด</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ในชุมชนมีผู้ค้าผู้ขายจำนวนมาก ● เป็นเส้นทางลำเลียงและแหล่งพักยาเสพติดจากอำเภอแม่วาง อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสะเมิงก่อนเข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่ ● มีการทดลองเสพกันมาในกลุ่มเด็กและเยาวชน ● ขาดความร่วมมือและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ● ผู้นำชุมชนบ้างชุมชนอ่อนแอและเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ● สมาชิกในชุมชนมีความหวั่นเกรงในสวัสดิภาพของตนเองจึงไม่อยากจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด ● อิทธิพลของสื่อที่นำเสนอในเชิงขั้วขั้วให้เกิดการค้าการขายและเสพในกลุ่มเยาวชน ● ค่านิยมที่ผิดๆ ของเด็กและเยาวชนในการเสพยาเสพติด

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

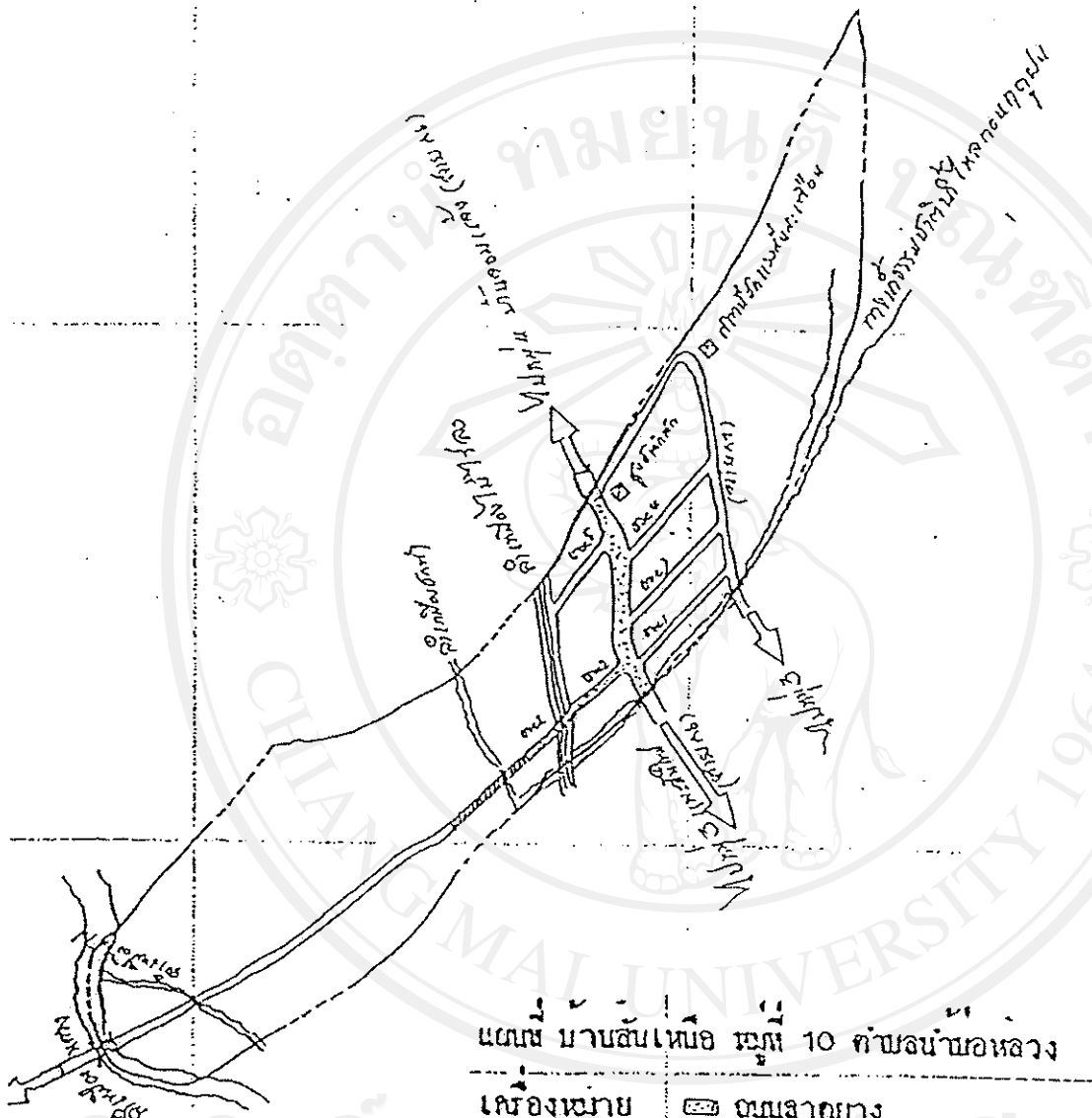
ประเด็น	สภาพปัญหาของชุมชนตำบลน้ำป่อหลวง
	<ul style="list-style-type: none"> ● การคบเพื่อนและอิทธิพลของเพื่อน ● ปัญหาครอบครัว (บางครอบครัว) เช่น ครอบครัวแตกแยก ครอบครัวขาดความอบอุ่น ครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น ● การขาดความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด ● ขาดการประสานงานการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐบาลในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ● ขาดงบประมาณในการป้องกัน/แก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ● ชุมชนบางชุมชนขาดจิตสำนึกและความตระหนักต่อปัญหายาเสพติด ● ชุมชนคิดว่าปัญหายาเสพติดเป็นเรื่องปัจเจก

สรุปข้อมูลจากรายงานการจัดทำแผนแม่บท 5 ปี ของโครงการพัฒนาชุมชนเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน (องค์การนาชาติ (Plan) เพื่อร่วมกันพัฒนา สำนักงานภาคเหนือ และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2544)

จากตารางที่ 4.3 ข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นบริบทของชุมชนทั้งในแง่ของกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสถานการณ์ปัญหายาเสพติดที่มีการเชื่อมโยง และสัมพันธ์ทั้งในระดับ ภาพรวมของตำบล และในระดับพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย ทำให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชน ทูทางสังคม วัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้และเข้าใจชุมชนมากยิ่งขึ้น

รูปที่ 4.2 แผนที่หมู่บ้านสันเหนือ หมู่ที่ 10

แผนที่ บ้านสันเหนือ หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านอหลาง

เครื่องหมาย	
	ถนนลาดยาง
	ถนน ก.ส.อ. ก.ส.ธ.
	ถนนลูกรัง
	แม่น้ำ คลองส่งน้ำ ลำเหมือง

จากแผนที่ชุมชนทั้งในระดับตำบลและหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายทำให้ทราบถึงการเชื่อมโยงเส้นทางการคมนาคม ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ถึงกระบวนการ การกระจายยาเสพติดทั้งในระดับหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน